

Viceadmiral
Branko MAMULA

RATNA MORNARICA I ODBRANA OBALE

U definisanju ratne mornarice i njenog zadatka postoje danas znatne razlike kod pojedinih pomorskih zemalja. Jedno je sigurno zajedničko da »čistih« mornarica više nema. Velike mornarice sve više uključuju u svoj sastav vazduhoplovne snage i snage kopnene vojske, specijalno obučene i opremljene za zajedničke zadatke sa flotnim snagama — mornaričkodesantne snage. Male mornarice, uz flotu, redovno imaju snage obalske odbrane, što su također kopnene snage, prilagođene za izvršavanje zajedničkih zadataka sa flotom u odbrani obale.

Veličina ratne mornarice, mjesto i uloga u strategiji svake zemlje uslovljeni su njezinim interesima i ciljevima na moru, obali ili preko mora, morskim prostorom u kojem mornarica rješava zadatak, finansijskim i tehničkim mogućnostima zemlje.

Zadatak velikih ratnih mornarica je da obezbijede slobodu korišćenja mora. Popularno rečeno, da vladaju morem, njegovom većom ili manjom površinom, ovisno o ciljevima i interesima zemlje, sve do čitavih okeanskih prostranstava. Taj zadatak je u prošlosti imala britanska mornarica, a u naše vrijeme ga ima ratna mornarica SAD.

Ne želim na ovom mjestu govoriti koliko je u prošlosti bilo moguće, a pogotovo u naše vrijeme, obezbijediti potpunu prevlast, ne na najširim morskim prostranstvima nego u samoj zoni izvođenja operacija i zonama komunikacija. Njemačke podmornice u obadva svjetska rata pokazale su da takove prevlasti nema, a ako se ona i može postići, onda to samo na ograničenim prostorima i za ograničeno vrijeme, dok se izvode operacije ili dok prolaze konvoji. Sigurno je da bi, na primjer, pomorske snage SSSR-a bile daleko više u stanju, nego što su to mogle njemačke pomorske snage u prošla dva

rata, da ospore takovu prevlast na svim velikim morima. Štoviše, da bi na velikim morskim prostorima i same mogle pretendovati na nju.

Ostaje, ipak, činjenica da velike ratne mornarice u globalnoj strategiji imaju takove zadatke, i da se, zajedno sa svojim partnerima u blokovima, tehnički opremaju da ih izvrše. One smatraju da na ovaj način najbolje i najpotpunije brane sopstvene obale i zemlju od napada sa mora. U strategiji odbrane tih zemalja ratna mornarica rješava svoj osnovni zadatak na moru, daleko od obale, a obalu brane snage kopnene vojske i vazduhoplovstva.

Sve ratne mornarice, ni na mnogo užim morskim prostorima, ne mogu obezbijediti opću prevlast, niti im je ona potrebna u izvršavanju svog zadatka u strategiji odbrane zemlje. Radi se o drugom tipu ratne mornarice, tzv. »obalne ratne mornarice«, koja svoje zadatke izvršava više-manje naslonjena na obalu i zajednički sa snagama kopnene vojske i avijacije sa kopna. Nas više interesira kako ove ratne mornarice učestvuju u odbrani obale od napada sa mora i preko mora.

Razlike su i među njima vrlo značajne. Jedne imaju ulogu odbrane na moru, a kopnene snage brane obalu, uz podršku avijacije jednim i drugim snagama. Takova podjela uloga u odbrani obale, koliko mi je poznato, postoji u V. Britaniji, u susjednoj Italiji i u mnogim drugim zemljama. Radi se o ratnim mornaricama srednje veličine, sposobnim da na ovaj način izvrše svoj zadatak, i gdje je stvarna opasnost od pomorsko-vazdušnih desanata sa mora mala.

Male pomorske zemlje, koje moraju realno računati sa takovom opasnosti, operativno-strategijski uvezuju bliže sve snage u odbrani zemlje sa mora. Bliže uvezivanje znači da zadatak odbrane najčešće rješavaju u jednom strategijskom tijelu (grupaciji), bilo da je to ratna mornarica ojačana kopnenom vojskom i vazduhoplovstvom — vojnopomorska oblast, ili kopnena vojska — primorski front kojem je potčinjena ratna mornarica.

Interesantna su u ovom pogledu rješenja dviju baltičkih zemalja, Švedske i Poljske, s obzirom na to što leže na uskom moru i što raspolažu značajnim pomorskim snagama, koje moraju realno računati sa mogućnošću napada sa mora. Iskustvo Švedske je posebno u mnogo čemu poučno.

Sve vrijeme je riječ o odbrani obale sa mora i preko mora. Poznato je, međutim, u historiji, naročito u zadnjem svjetskom ratu, da je obala u mnogo slučajeva bila zauzeta i posjednuta napadom sa kopna. Ne smatram da je to tema odbrane obale. U tom slučaju se

radi o odbrani zemlje najšire gledano, u čemu ratna mornarica može imati veći ili manji udio, ovisno o dubini kopnenih pravaca na kojima se razvijaju operacije i njihovoj udaljenosti od mora i obale.

Isto tako, kada ratna mornarica ima zadatak odbrane obale sa mora, u slučajevima najkrupnijih operativnih i operativno-strategijskih desanata na obalu, sa dubokim ciljem u unutrašnjosti zemlje, ona ne može na sebe preuzeti odgovornost odbrane po dubini, pa makar koliko za to bila ojačana snagama druga dva vida. Ovo prosto iz razloga što ona tada odlazi iz svojeg ambijenta — mora, za koji su ona i njezine snage namijenjeni. Zemlja koja je izložena opasnosti pomorskih i pomorsko-vazdušnih desanata još u miru, ili kada se takova opasnost u ratu procjenjuje, a njena ratna mornarica sa vazduhoplovstvom nije u stanju da spriječi protivnika na moru, daleko od obale, formira tada primorski front i potčinjava mu svu ili dijelove ratne mornarice. Vojišna prostorija koju dobija primorski front obuhvata more sa obalom i dubinu na kojoj se normalno raspoređuje takova strategijska grupacija. Nijemci su takav front obrazovali na atlantskoj obali Francuske i flamanskih zemalja 1943. godine, kada su ocijenili da može doći do strategijske operacije preko mora na obalu.

Na početku drugog svjetskog rata nije bila razvijena protudesantna odbrana, kao što nije bilo ni ozbiljnih priprema za desantne operacije. Desantne i protudesantne operacije su proizvod drugog svjetskog rata, bez obzira što je u prvom svjetskom ratu bilo nekoliko primjera iskrcavanja na obalu i odbrane obale, koja su ličila na ove operacije i ukazivala na mogućnost izvođenja krupnih desanata na branjenu obalu specijalnim sredstvima za prevoz trupa, odnosno njihovog juriša na obalu, kao i podrške napada. Na bazi toga se i razvila, najprije na Pacifiku a zatim i na ostalim ratištima, posebna vrst operacije napada na obalu — amfibijska ili desantna operacija, i kao odgovor na nju savremena protudesantna operacija.

Razuđenost obale i otoci su važan faktor u određivanju zadataka ratnoj mornarici. Za odbranu otoka na zatvorenim i uskim morima redovno je odgovorna ratna mornarica, osim onih najvećih otoka — koji mogu na sebe primiti značajne snage kopnene vojske i vazduhoplovstva. Razlozi za ovo su jednostavno u tome što se otoci ne mogu braniti uspješno, pogotovo ne dugotrajno, bez odbrane morskih prostora i komunikacija na njima. Dobro poznata i uspješna odbrana poluotoka Hel na početku drugog svjetskog rata bila je u nadležnosti ratne mornarice Poljske. Cjelokupna odgovornost za odbranu Malte bila je u nadležnosti britanske sredozemne flote, bez obzira na to što su otok branile jake snage kopnene vojske i vazduhoplovstva.

Bitan faktor u određivanju dimenzija ratne mornarice i njezinih zadataka u odbrani obale je ovisnost zemlje o moru i pomorskim komunikacijama. U tom pogledu su izraziti interesi otočnih i polu-otočnih zemalja. Od mediteranskih zemalja to su, na primjer, Grčka i Italija. Pomorske snage su uvijek igrale značajnu ulogu u strategiji tih zemalja. U godinama poslije drugog svjetskog rata, naoko je moglo izgledati da se tu nešto izmijenilo, jer je američka VI flota na Sredozemlju jedno vreme bila uzela na sebe, osim svog glavnog zadatka, i zadatak koji je prirodno pripadao mornaricama tih zemalja. Zadnjih deset godina italijanska ratna mornarica gradi brojno jake i moderne snage, a Grčka je, također, posljednje dvije-tri godine počela sa modernizacijom svoje ratne mornarice. Obje mornarice preuzimaju svoj dio zadataka u nacionalnoj odbrani, kao i dio zadataka u zajedničkim planovima NATO-a na Sredozemlju.

Naša rješenja u pogledu veličine ratne mornarice, njene strukture i zadatka, proizašla su iz naše koncepcije odbrane, koja se od NOR-a do danas kontinuirano izgrađuje i dovodi u sklad sa međunarodnim vojno-političkim odnosima u ovom dijelu svijeta, našim društveno-političkim uređenjem, vojno-strategijskim položajem, tehničkim i materijalnim mogućnostima. Još u NOR-u, od 1943. godine ratna mornarica je preuzela sve suštinske zadatke koje i danas ima. Treba konstatovati da nas je NOR, i surovi uvjeti koje je on neposredno nametnuo, od početka upućivao na najadekvatnija rješenja organizacije ratne mornarice.

U opredjeljivanju zadataka ratne mornarice u odbrani zemlje, u raznim periodima od rata naovamo, značajnu ulogu je igrao tehnički nivo i veličina njezinih flotnih snaga. Kada su ove snage, dakle osnovne snage ratne mornarice, bile nedovoljne i tehnički zastarjele, zadatak odbrane je preuzimala kopnena vojska. U ratu je, na primjer, 26. divizija branila Vis, glavnu bazu i uporište Mornarice NOVJ, zajedno sa njezinim snagama. Neposredno iza rata još uvijek smo tehnički bili slabi na moru, pa su na obali i otocima razvijani pukovi pješadije, artiljerije i inžinjerije. Flotne snage su bile zastarjele i služile su prvenstveno za obuku kadrova izašlih iz rata bez stručnog pomorsko-tehničkog obrazovanja. Po svom sastavu, ratna mornarica toga perioda je bila primorska armijska oblast, koja je imala zadatak da prvenstveno kopnenim snagama brani otoke, obalno more i obalu. Iza nje su bile raspoređene druge snage sa zadatkom da prihvate odbranu po dubini pravaca koji sa mora izvode prema unutrašnjosti u slučaju krupnih desanata i razbijanja odbrane ratne mornarice.

Historijski gledano, ocjena ratne mornarice i odbrane koju je ona mogla pružiti ne bi se smjela potcijeniti. Bila je to masa jedinica i tehnike, makar i zastarjele, krajnje spremnih da se bore za svaku stopu otoka, mora i obale. Intervenističke snage agresora, koje bi sa mora pokušale da ugroze mladu jugoslovensku socijalističku zajednicu, bile bi to osjetile.

Početkom pedesetih godina situacija se bitno mijenja. Nema potrebe govoriti o izmjeni vojno-političke situacije, ona je poznata. Neposredna opasnost od intervencije sa mora i iz Sredozemlja je bila smanjena. Za nekoliko godina ratna mornarica je uspjela izgraditi značajne flotne snage. Bila je to masa torpednih čamaca, više desetina protupodmorničkih i patrolnih brodova, flotila razarača, nekoliko desetina minopolagača i desantnih brodova, masa mina za zaprečavanje, jaka flotila minolovaca za borbu sa protivničkim minama. Uvedene su i prve jedinice torpedne avijacije.

Pukovi pješadije, artiljerije i inženjerije su svedeni na neophodne snage mornaričke pješadije i obučavaju se za specifične zadatke napada i odbrane na otocima i obali sa flotnim snagama i desantno-jurišnim plovnim sredstvima. Nastavlja se sa intenzivnom izgradnjom obalske artiljerije, njezinim zaklanjanjem u fortifikacijske objekte i zajedničkom obukom u odbrani obalnog mora sa flotnim snagama.

Oformljuje se ratna mornarica, u kojoj osnovnu udarnu i manevarsku snagu čine flotne snage. Vremenom će one zastarjeti i, za izvjesno vrijeme, morali smo se vratiti staroj alternativni sa brojno jakim snagama kopnene vojske na obali i u primorskim zonama, da bi se zadnjih desetak godina, izgradnjom flotnih snaga nove tehničke generacije i respektivne udarne moći, konačno ustalila naša mornarička organizacija sa svojim flotnim i obalskim snagama, koje nam kao maloj mornarici, na uskom moru sa vrlo razućenom obalom, u našoj koncepciji ONO najviše odgovaraju.

Može se sigurno reći da prenošenje težišta u odbrani obale sa jednih na druge snage nije ni u jednom periodu bio proizvod naše pobrkane misli u odbrani obale, već mogućnosti da tehnički izgradimo odgovarajuće mornaričke snage i da ih blagovremeno završavamo novim, savremenim generacijama pomorske borbene tehnike.

Koncem 50-ih godina nije se samo naša ratna mornarica našla u krizi da svoj flotni dio održava na nivou koji bi predstavljao stvarnu snagu u odbrani zemlje. Graditi krupne brodove, moderno naoružane novim oružjima, bilo je finansijski neizdrživo. S druge strane, u uskim morima — zbog opasnosti od avijacije sa obale — tako skupi i dragocjeni brodovi mogli su biti vrlo lako uništeni. Preokret

se dogodio početkom 60-ih godina — pojavom malog broda sa raketa koje mogu uništiti krupne brodove i sastave. Na deset puta manjem i, otprilike toliko, jeftinijem raketnom čamcu našla se nekoliko puta veća udarna moć nego na klasičnom razaraču. Našoj ratnoj mornarici pružila se prilika da iskoristi tu prednost i da postane značajna snaga odbrane, i ona je tu priliku iskoristila. Time se i faktor borbe na moru u odbrani obale u našoj ratnoj mornarici reafirmirao.

Prednost odbrane razuđene obale koju pružaju pokretne snage mornarice — flota, mornarička pješadija i rodovi podrške sa avijacijom je nedvosmislena. Manevarske snage, svojim pokretom i vatom, vrlo brzo intervenišu i suprotstavljaju agresoru na ugroženom rejonu adekvatne snage, po potrebi i glavninu snaga ratne mornarice. Kopnene snage na širokom obalnom frontu teško to mogu učiniti, pogotovo blagovremeno.

Okosnicu odbrane obale, otoka i obalnog mora redovno čine čvrsto branjeni utvrđeni rejoni po frontu i dubini. Na toj osnovici je i u uslovima prevlasti agresora u vazduhu i na moru moguć manevar snagama i sasređivanje napada i udara.

Odsudna odbrana utvrđenih rejona je osnovni zadatak obalskih snaga mornarice. Ona se po dubini prostire od linije dometa obalskih artiljerijsko-raketnih jedinica, minskih prepreka u moru, do protudesantno organizovanih uporišta na otocima i obali.

U savremenim uslovima, na uskim morima glavni zadatak ratne mornarice je odbrana od napada na obalu. Dileme da li odbranu obale na uskom moru postaviti sa težištem na odbranu obalskih pomorskih komunikacija i odbranu osnovice baziranja flotnih snaga, ili na protudesantnoj odbrani, u naše vrijeme su nestale. Njih je bilo nekada, sve dok desanti nijesu postali glavni vid napada na obalu. Ratna mornarica bivše Jugoslavije se dugo vremena između dva rata orijentisala na odbranu sopstvenih i na napad neprijateljske komunikacije, i tako gradila svoje snage. U njenoj nadležnosti nikada nije bila odbrana obale, čak ni rejona svojih baza, osim pomorske odbrane. Austrougarska mornarica, kao i mnoge mornarice toga vremena, glavnim vidom napada na obalu smatrala je artiljerijska bombardovanja baza, obalskih pomorskih i kopnenih komunikacija, odnosno odbranu sopstvenih od takovih napada protivnika. Savremena odbrana obalskih komunikacija i rasporeda baziranja na uskim morima rješava se u okviru osnovne odbrane — protudesantne odbrane.

Stavljanje težišta na protudesantnu odbranu ne treba shvatiti kao vezanost flotnih snaga za obalu, neodlučnost da se sa njima izađe na otvoreno more i isturi linija odbrane. Ovisi to o mnogim faktorima, prije svega o odnosu snaga na moru i u vazduhu, koji se

stalno mijenja. Sigurno je da će flotne snage utoliko uspješnije djelovati na otvorenom moru ukoliko obalske snage sigurnije brane i kontrolišu obalske vode i daju podršku flotnim snagama svojim raketama, helikopterima i avijacijom. Obratno, dok su flotne snage sposobne da djeluju na otvorenom moru, ispred obale, manja je opasnost da će napad na obalu biti uspješan, pogotovo iznenađan.

Gledano uprošćeno, može se reći da su flotne snage snažni prednji odredi odbrane obale, da se iza njih nalaze linije odbrane koje ih podržavaju i prihvataju. U našim uslovima, geografski dobro raspoređen vanjski niz otoka pruža mogućnost da se linija vrlo snažne odbrane isturi daleko ispred obale i agresoru ne dozvoli da bez angažovanja krupnih snaga proдре u unutrašnje vode. Za napad na obalu i ostvarenje ciljeva po dubini bile bi mu potrebne nove, još krupnije snage. Ne treba isključiti i takav napor i rizik agresora. Zadatak je ratne mornarice da ga učini što većim i neizvjesnijim, sve do odvrćanja da ga preuzme.

Odvajanje flotnih snaga od obalskih snaga ratne mornarice i pokušaj da se od njih učine samostalne snage, sposobne za samostalno rješavanje krupnih zadataka odbrane i vođenja operacija, bio bi neprihvatljiva imitacija velikih mornarica i njihovih flota i moglo bi donijeti krupne štete. Polazeći sa ovih pozicija, kod nas nikada nijesu mogle dominirati ideje o eksteritorijalnosti ratne mornarice. Pogotovo bi one bile deplasirane danas, u vrijeme kada su se na otocima, obalskom moru i obali razvile brojno jače snage teritorijalne odbrane, koje sa ratnom mornaricom, posebno njezinim obalskim jedinicama, čine jedinstvenu snagu povezanu planovima, međusobnom podjelom zadataka, jedinstvenim komandovanjem i zajedničkim ciljem odbrane svakog dijela mora i obale.

Odbrana na moru, otocima i obali, kao i naša odbrana u cjelini, ne bi posjedovala najznačajnije faktore — masovnost, dugotrajnost i perspektivu pobjede, kada se ne bi oslanjala na najšire organizovan otpor naroda, sa svim njegovim ljudskim i materijalnim potencijalom. Naša ratna mornarica upravo je nikla iz masovnog otpora naroda okupatora i u toku rata, u uvjetima okupacije, izrasla je u organiziranu snagu, sposobnu da izvršava složene zadatke u oslobađanju zemlje, što je do sada jedinstven primjer u oslobodilačkim ratovima. Takvo iskustvo, u našim savremenim tehničkim mogućnostima i društveno-političkim uvjetima, pomaže u pripremama da dijelovi ratne mornarice, njezine jedinice na otocima, obali i moru, uspješno djeluju na privremeno posjednutom teritoriju i akvatoriju, ako do toga dođe, da povezuju i prenose dejstva sa slobodnog teritorija na ovaj, u čemu more pruža vrlo povoljne uvjete.

Prateći vježbu naših snaga na Jadranu prošle jeseni, drug Tito je ocijenio spremnost oružanih snaga i potcrtao značaj sveobuhvatnosti borbe i otpora agresoru i na ovom dijelu naše zemlje. On je o tome rekao: »Posmatrali smo vježbe mornarice, avijacije i padobranaca, artiljerije i teritorijalne odbrane. I na osnovu toga dužan sam da dam visoku ocjenu o njihovoj borbenoj spremnosti i svemu onome što su nam ovdje pokazali... I ovdje je narod pokazao protivniku šta sve može da učini za uspješnu odbranu. Taj duh i svijest da svi moramo da branimo našu zemlju duboko su se usadili u srž naših ljudi«.

Dimenzije oružane borbe i otpora agresoru, date u koncepciji opštenarodne odbrane, pokazale su se realne i na jadranskom pomorskom vojištu. Na njima se dalje gradi strategija odbrane, doktrina upotrebe svih faktora borbe i otpora, razvijaju se i izgrađuju snage ratne mornarice i teritorijalne odbrane.